

Şahsyýetler: Mälík Şa

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar
написано kitapcy | 24 января, 2025
Şahsyýetler: Mälík Şa

MÄLİK Şa

Beýik Seljukly Soltany. Soltan Alp Arslanyň ogludyr. 1055-nji ýylda dünýä indi. Beýik Seljkly Döwletiniň topraklaryny iň köp giňelden şahsyet hökmünde taryha geçenligi üçin Ebul-Feth (köp fetheden, fetihleriň atasy) lakamy ýörgünlı boldy. Käbir artykmaç häsiýetleri sebäpli, aýratyn üns berlip ýetişdirildi. Kiçi ýaşlaryndan başlap, döwleti dolandyrmaklyga gatnaşyp ugrady. 1064-1065-nji ýyllardaky Gürjüstan ýörişinde, Nyzam-ül-Mülküň bir galany basyp alyşynda Soltanyň wekili hökmünde onuň ýanynda boldy.

Özünden uly erkek doganlary bolanlygyna seretmezden; mertligi, döwleti dolandyrmakda-ky ussatlygy, Soltan Alp Arslan tarapyndan tagtyň mirasdary seçilmeginde möhüm rol oýnady. Döwletiň gurujysy Seljuk Begiň mazaryna zyýarata baryp gelýärkäler, Horasanyň golaýlaryndaky Radýanda tagtyň mirasdary, Halyf Kaim bi-emrillahyň tassyklamagy bilen resmi häsiýet gazandy. Ölüminden soňra ýuze çykaýjak tagt dawalarynyň öňünü almak maksady bilen hereket edýän Soltan Alp Arslan; Malazgirt meýdan söweşiniň öň ýanynda, jeň boljak ýerde ýene bir gezek Mälík Şaňyň tagtyň mirasdarydygyny yylan etdi. Şondan soňra döwletiň dürli wezipelerinde işlän Mälík Şa, Maweraünnehr ýörişinde şehit bolan Soltan Alp Arslanyň ýerine, döwletiň atly-abraýly adamlary tarapyndan on sekiz ýaşynda sultan diýlip yylan edildi. Mälík Şa sultan bolanyndan soňra atasynyň weziri, görnükli döwlet adamy Nyzam-ül-mülki öňki işinde goýdy. Soltanlygynyň ilkinji ýyllary içki bulagaýlyklary basyp ýatyrmak bilen geçdi. (Ser. Seljukly Döwleti)

Ömri ýörişlerde geçen Mälík Şa, men diýen wagty otuz sekiz ýaşynda aradan çykdy. Ýigrimi ýyllyk hökümdarlygynda döwletiň

araçáklerini Kaşgardan Günbatar Anadola, Kawkaziýadan Ýemene çenli giňeltdi. Bagdatda wepat eden soltanyň jesedi, Yspyhana getirilip, özi üçin gurduran medresesindäki gubur-mawzoleýde jaýlandy Sultan orta boýly, ak ýüzli, her egninde bir adam oturybermeli daýaw adamdy. Ägirt uly bir döwletiň soltanydygyna garamazdan polady ýumşak adamdy. Köşkünde elmydama döwrüň alymlary bilen söhbet ederdi, pikir alyşardy. Her hili ýaragy diýseň ussatlyk bilen ulanmagy başarıýardy. Ajaýyp seýis we çapyksuwardy.

Sultan Mälík Şanyň alan derejelerine özünden öň gelip-geçen sultanlaryň hiç biri ýetip bilmändi. Eden söwşlerinde hiç wagt ýeňilmändigi üçin Ebül-Feth; eýelik edýän ýurtlarynyň ägirt giňligini beýan etmek üçin Es-Sultan-ül-azam, Sultan-ül-älem, Şahynşahy-azam; golastyndakylara we halkyna adalatly çemeleşýänligi üçin Es-Sultan-ül-adyl diýen ýaly lakamlary we derejeler mydama ady bilen bilelikde tutulýardy.

Nyzam-ül-mülk ol baradaky pikirlerini şeýle beýan edýär: "Mälík Şa, Alpertunganyň neslinden bolup; dindar, alymlara hormat goýyan, takwalara ýagşylyk edýän, garyplara mylakatly we halka adalatly, dünýäde hiç kimde bolmadık ajaýyp häsiýetleriň eýesidir, jahanyň häkimidir."

Öz dövründe Seljukly ýurtlarynyň ählisinde dikeldiş işlerini geçirdipdi. Halkyň gün-güzerany gowulaşypdy. Takwimi Jelali atly kalendar düzdürendigi mälimdir. Mälík Şa, ýarym milliondan gowrak adamly goşunu ajaýyp dolandyryp biljek derejede harby zehiniň, başarnygyň eýesidi. Mälík Şanyň weziri Nyzam-ül-mülk bilen guran adminstratiw, harby toprak sistemasy we gurluşy; öz dövründe we ondan soňky Türk-Yslam döwletlerinde durmuşa geçirildi.

Ymam-y Gazali SOLTAN SANJAR

Ymam-y Gazali hezeretleri, Seljukly soltany Sultan Sanjaryň patşalygy dövründe Sultan Sanjar bilen görüşipdir. Oňa hat iberipdir. Öz dili bilen nesihat beripdir. Mundan başga-da "Sultan Sanjara Nesihat" atly bir risale (hat) ýazypdyr.

Sultan Sanjar: "Ehl-i sünnet itikadynda (ynanjynda), dinine bagly, bidgatlary kabul etmeýän patşady. 60 ýyla golaý

patşalyk sürdi. Ylma we alymlara garşıy Örän hormatlydy. Özi hem alym bilen meşgullanardy. O döwrüň iň meşhur alymy bolan Ymam-y Gazali hezretlerine görübilmezçilik edýänler, Ymam-y agzamyň tersine gidýär diýip töhmet atyp, Soltan Sanjara şikaýat edipdiler.

Kitap şu ýerde gümürtik ýagdayda gutardy...

Taryhy şahslar